

Социологически проблеми (приета за печат)

Статията е публикувана с подкрепата на проект „Трансформации на социалните науки в обществото, основано на знанието”, финансиран по програма „Млади учени” на Фонд „Научни изследвания”.

Целта на този текст е да покаже някои тенденции, които през последните 4-5 години си пробиват път в националното финансиране на научните изследвания и политиките относно науката в България. Основен фокус ще бъде Фонд “Научни изследвания”, различни документи свързани с неговото конституиране и функциониране, както и научната продукция в областта на социалните науки, които тази държавна структура провокира. Разбира се генеалогията на подобни практики би трябвало по необходимост да бъде предмет на едно значително по-обширно и подробно изследване (или на поредица от изследвания, доколкото е важно исторически да се отчленят спецификите на различни взаимопресичащи се и сблъскващи се процеси). Все пак до момента от гледна точка на критическия анализ на ситуацията в социалните науки е извършена огромна работа (Вж. напр. Deyanova 2000; Deyanova 2002, Krastev 1999, Daskalov 1998, Koleva 2001, Koleva 2006, вж. също Deyanova 2003 и библиографията към статията). Въпросът, който тук си задавам е доста по-скромнен и по необходимост ограничен откъм период и анализиран материал. А именно: *каква е посоката, в която новият режим на (над)държавна политика на науката води научното под-поле на социалните науки ?* Разбира се с оглед на предстоящия анализ е необходимо едно кратко ситуиране, което да покаже контекста, в който се разгръщат новите научни политики.

И така, ситуацията в социално-научните изследвания в България значително се променя след '89 година. Смяната на политическите режими, конципирана от някои експерти-транзитолози като преход от тоталитарно към демократично държавно управление, води до отдръпване на съществуващата допреди това официална партийна идеология от научното поле. На повърхността на събитията считаните за проводници на политиката на режима социални науки{footnote}Например интересна илюстрация за обществените нагласи към социологическите анкети преди '89 се съдържа в спонтанните им припознавания от респондентите за “социалистически”. Нещо, което се среща все още.{/footnote} се трансформират по посока на нова легитимация на научния си статут. Така например Висшият икономически институт, създаден под името “Карл Маркс” се преименува на Университет за национално и световно стопанство; без патрон. Съществуващите – действителни и/или символни – стратегически обединения със съветски изследователи постепенно се заменят от включване (или просто от афинитет, тъй като не всички са включени) в западноевропейски научни мрежи. Смяна се осъществява и в режима на финансиране: ако преди социалните изследвания до голяма степен са зависели от конкретните политически нужди на режима, то след Промените тези външни на социалните науки изисквания се дисперсират и силно се изтеглят по

посока на различни западни донори. Така например Фондация “Отворено общество” играе значителна роля в преориентирането на изследователския интерес в социалните процеси и смяната на научните парадигми. Така фигуративно казано в номенклатурно отношение Карл Попър заменя Карл Маркс. Неправителственият сектор – доколкото изобщо успява да се конституира – дължи много от съществуването си тъкмо на подобни фондации. Проблемът е, че паралелно с либералната гражданска култура се култивира и нейното административно-мениджърско лице – културата на писане на проект, който да бъде конкурентноспособен в една конкурсно финансирана среда. Конкурсният принцип на финансиране се въвежда и на държавно-институционално ниво: през 1990 е организирана първата по дефиниция свободна конкурсна сесия за финансиране на научни изследвания от държавния бюджет, извън субсидиите, определени за поддръжка на съществуващите научни институции. Към края на 90-те вече е ясно, че писането на проекти се е превърнало в “занаят” (Даскалов) на определени групи и съответно се е оформила пазарна ниша за подобна дейност. Проектното финансиране на социално-научни изследвания придобива почти перверзна форма – новите изследвания в областта водят квази-публично съществуване (тяхното присъствие не се *явява* а изисква сериозна работа по реконструкция); “тяхното знание не се акумулира, като че ли всяко ново изследване започва отначало. Аргументите не се сблъскват, не се критикуват и не се опровергават взаимно.” (Деянова 2002: 101). Самото поле на социалните науки се оказва фрагментаризирано, разбито на различни групи, които не се познават и не взаимодействат. Разбира се нивото на трансформация в самите институции би било по-фино разгърнато от анализ по модела *path dependence theory*. Подобен анализ би разкрил доста по-сложни връзки и континуитети вътре в самите институционални структури, нещо което формулата за преход “от тоталитаризъм към демокрация” неизбежно изпуска. Това би обогатило изключително изложеното по-долу и би обяснило генеалогията на много от процесите за които ще стане дума.

Научните изследвания – национален приоритет

От 1999 година насетне става все по-трудно да се говори за откъснатост на националната наука от глобалните процеси в областта на знанието. Въпреки това дискурсите, които наблягат върху невключеността на българските учени в тези процеси не спират да се множат. Въпреки равносметката за участието на българските научни екипи в рамковите програми на ЕС, която европейският комисар по науката Янез Поточник сподели при последното си посещение в София – а именно за Шеста рамкова програма (РП6) по данни на Министерството на образованието и науката (МОН) страната е получила финансиране по над 250 проекта на обща стойност 22 млн. евро.^{footnote} Важно е да се спомене, че над 30% от тях са спечелени от компании.^{/footnote} (в. Дневник, 11. 04. 2006) Говори се за “болна”, дори за “липсваща наука”, неолибералните икономисти привеждат като доказателство световни класации, според които по показателите “образование и обучение”, “технологична готовност” и “иновации” страната се колебае между “незавидните” 62 и 87 място. (Ангелов 2006; Георгиев 2006; Йорданова 2006) Глобализацията в научното производство е описвана дори като “надигаща се вълна-цунами на обществото на знанието”, в която България “или ще успее да се гмурне и интегрира... или ще бъде пометена.” (Кокинов 2006: 156) В

тази каскада от угрижени и апокалиптични дискурси един от основните актьори, около които се натрупват предложения и критики е държавата – било като позитивен фактор (необходимост от увеличаване на финансовите средства по отношение на националната наука), било като негативен герой (не позволява автономизация на университетите и научните институти и с изкуствените си и консервативни мерки и идеология за поддържане на науката ѝ пречи естествено да се интегрира в наднационалните мрежи от актьори). В такъв случай уместно е да се запитаме какво действително е положението и ролята, която играе българската държава по отношение на научните изследвания, какви политики произвежда ключовата институция, отговорник за тази дейност – МОН? И в какъв смисъл държавна научна политика е изостанала от световните процеси? Дали самите учени се адаптират към новите актуалности въпреки държавните практики или се намират в общ политически режим, в обща научна конюнктура заедно с министерските структури? От друга страна важно е да се потърси нивото на промяна в държавните политики на науката и оттук на научното производство; доколкото по-голямата част от актьорите в научното поле – научни институти, висши училища – финансово зависят пряко от преразпределянето на държавния бюджет. По този начин се надявам да изявя логиката на относителната зависимост на научното поле от държавните структури.

Както вече стана дума 1999 година е в някакъв смисъл преломна за държавната рамка, в която се мислят и организират научните изследвания. От 01.09 България е пълноправен член на Пета рамкова програма на ЕС, като с този акт възприема по-голямата част от действащото законодателство в Съюза. И доколкото поради спецификата на това законодателство не се изисква никакво въвеждане в националното законодателство, а наличието на адекватна инфраструктура, ефективни институции и “качествени” изследователи, които да съумяват да се включват в многонационални екипи – глава 17 “Наука и изследвания” е една от първите предварително затворени глави в процеса на преговорите за еврочленство (14. 06. 2000 г.) и една от първите, по които страната е представила позиция. А именно: да приеме и прилага в пълен обхват европейското законодателство в тази област. Накратко казано, държавата се ангажира с въвеждането на необходимите реструктурирания и политически акценти с цел хармонизиране на българските научни практики с европейските. Но въпреки, че към датата на затваряне на главата оценката на тази област е относително положителна – “изградена е необходимата инфраструктура за прилагане на европейското законодателство, която ще функционира в пълно съответствие с него към датата на присъединяване на България към ЕС”, - в мониторинговия документ на Европейската комисия (ЕК) “Roadmaps for Bulgaria and Romania” от 13. 11. 2002 е записано, че “Bulgaria should focus further efforts on reinforcing research-related administrative capacity and infrastructure, in order to increase the benefits from association with the relevant Community Framework Programmes, including 6th Framework Programme for which it has already signed the association agreement.”(Communication 2002){footnote}Към подобна оценка в Мониторинговия доклад на ЕК от 2005 г. е добавено изискването за увеличаване на персонала, свързан с дейностите по рамковите програми. (Мониторингов доклад 2005, гл. 17){/footnote}

Причините за подобно оценъчно разминаване между официалните дискурси сами по себе си биха били интересен проблем; това обаче, което тук ни интересува е отприщването на нови политически усилия от страна на българската държава за удовлетворяване на изискванията на ЕК. На 02. 10. 2003 г. е приет “Закон за насърчаване на научните изследвания”, на чиято база следващата година е изработена “Национална стратегия за научни изследвания за периода 2005-2013 г.” Ще се опитам да извлека основните принципи, около които трябва да се разгръща занапред държавната политика на науката.

Целта на Закона е уреждането на принципи и механизми на държавната политика за насърчаване на научните изследвания в България. Така, за да попаднат в стратегическия приоритет на държавата, изследванията трябва да са свързани с: “Разрешаване на важни проблеми на страната в областта на икономиката, обществените процеси и човешките ресурси”, “Национална идентичност, българска история и култура”, “Развитие на инженерните науки” и “Създаване на нови научни знания”^{footnote} Като съответните “нови” научни знания трябва да са органично свързани с т.1, т.е. решаване на конкретни социално-политически и технологични проблеми.^{/footnote} В съответствие с този закон рамката, която държавните политики трябва да развиват и поддържат, намира израз в споменатата вече “Национална стратегия за научни изследвания”. Синхронът е пълен, доколкото става дума за административни решения, в които всички политически разногласия и позиции са снети.

На първо място целта на Стратегията е формирането на “трайна национална научна политика” и разработването на “нови механизми на финансиране”. Разбира се отправната точка и моделът на съизмерване е Брюксел (името функционира като символна форма, легитимираща политически действия). Като основен недостатък на съществуващата политическа конюнктура се извежда ниския процент, отделян от БВП за научни изследвания – 0,4; докато средното за ЕС е 1,96%. Препоръката на ЕК, съгласно Лисабонската стратегия е 3%, като 2/3 трябва да дойдат от бизнеса.^{footnote} Впрочем за самия ЕС модел и пример е САЩ, които влагат 2,6% в научни изследвания.^{/footnote} Тук е едно от ключовите звена на Стратегията – държавата трябва да улеснява и стимулира общуването между икономическите и научните субекти, например като осигурява данъчни преференции за икономиката при инвестиции в сферата на науката. Намерението е да се сформира желаната “синергия” между “индустрия” и наука и по този начин изследванията да станат основен източник на развитие (формулата R&D, Research & Development, както и връзката изследване – иновация: в Стратегията тази връзка помага да се отчита “ползата от научните резултати за обществото”). Това определя и приоритетите, според които ще се получава финансиране, а те разбира се трябва да се синхронизират с актуалните приоритетни области на ЕС. Следните приоритети ще залегнат и в политиката на структурата – Фонд “Научни изследвания” (ФНИ), - която е нормативно натоварена да провежда Националната стратегия: “Информационни технологии”, “Нови материали и

технологии”, “Агро- и медико-биологични изследвания” и – вероятно за голямо учудване на еврокомисарите – “Национална идентичност и културно наследство”, запазен за социалните и хуманитарни науки. (Казвам за голямо учудване, тъй като според РП6 тематичен приоритет, в който се състезават тези науки е “Citizens and Governance in a knowledge based society”^{footnote}Нещо повече, официалната интерпретация на този тематичен приоритет сочи, че целта е “mobilization of European research in economic, political, social sciences and humanities that are necessary to develop an understanding of, and to address issues related to, the emergence of a knowledge-based society and new forms of relationships between its citizens, on the one hand and between its citizens and institutions, on the other.”(FP6 2002: 6)^{/footnote}.) Така социалните и хуманитарни учени са въввлечени в приоритетното изследване на една област, в която – поне официално – думата технология не може да бъде употребена като квалификация на резултатите.

Проблемът обаче е, че *изтъкването на националната идентичност и обвързването ѝ с националното (тъй като става дума тъкмо за българска национална идентичност) културно наследство недвусмислено показва, че в тези науки производството трябва да бъде идеологическо, т.е. да утвърждава и възпроизвежда легитимната визия за националната идентичност, героичното минало (определено в наследство), да способства за решаването на идентичностни проблеми в условията на глобализация, да представя културния потенциал на националната държава*

(Според “Упътването за подготовка на проекти в тематичния конкурс на ФНИ ‘Национална идентичност’” се съобщава, че конкурсът “има за цел да стимулира научните и научно-приложни изследвания за съхраняване и развитие на българската национална идентичност в процеса на европейска интеграция и глобализация”, което трябва да доведе до “целенасочена и дългосрочна държавна политика”).^{footnote} Седем от деветте спечелили проекта в конкурса на ФНИ касаят пряко проблеми на българската национална идентичност. Ето някои от заглавията: “Българският ХХ век. Колективната памет и националната идентичност”, “Национални стереотипи, национална идентичност и приемане на другите: вътрешнокултурна перспектива”, “Икономическата имиграция в България и националната идентичност”, “Съществува ли български етнически модел?”.^{/footnote}

Оттук можем да различим и идеологическата релевантност на понятието наука, с което се работи: Стратегията конципира научното производство като национално богатство и изцяло в съответствие с утвърдената национална идеология “трябва да подпомогне продължаването на традициите за развитие на вековните национални ценности – наука и образование, дълбоко вкоренени в националния ни дух и култура.”(Национална стратегия 2004: 3) В съгласие с казаното финансовите средства се концентрират “според важните за икономиката и обществото области” (пак там: 17).

Паралелно с тази, да я наречем “националистическа” визия за науката, протича една “интегративна” визия: националните научни политики трябва да изпълняват поетите ангажименти към ЕС за изграждане на Европейско изследователско пространство

(European research area) и за реализиране на “Болонската декларация” и “Лисабонската стратегия за икономическо и социално обновление на Европа”, сред чиито учредители е и българската държава. Така от друга страна Националната стратегия “трябва да допринесе за интегрирането на България към развитите европейски страни”, като възприема ключовия показател за ефективност, а именно “използването на научните знания на международния пазар на продукти, технологии и услуги”. А легитимност и регулатив на всяка дейност според така очертаната политическа програма ще бъдат “независимите международни експерти”, които на всеки две години ще оценяват резултати, ще идентифицират проблеми, ще дават препоръки “за постигане на Европейски стандарти в изискванията към научната дейност”(пак там: 18).

По този начин линиите, по които националната научна политика трябва да се движи, са очертани, перспективите – ясни, целите и механизмите – кодифицирани. Но дебат около Стратегията и Закона за насърчаване на научните изследвания така и не се състои. Решенията, взети на политико-институционално ниво не са проблематизирани и от учените се очаква да следват програмните принципи и изисквания, да приемат приоритетите като свои и в името на националния просперитет. Разбира се ако се надяват на държавна подкрепа извън твърдата бюджетна политика. А амбицията за унифициране и подчиняване на националното научно производство на доминиращата пазарно ориентирана логика на икономическо развитие е ясно изразена: “В национален план Стратегията предоставя на научните организации, университети и изследователска общност рамката, в която да формират своите виждания и планове за участие в националната научноизследователска дейност.”(пак там: 7); тя “ще се реализира с активното участие на научната общност и ползвателите на резултатите от научната дейност”(пак там: 25). Остава единствено да бъде приведена в действие чрез необходимите за случая нововъведения. Със Закона от 2003 г. се създава Фонд “Научни изследвания”, който има за цел “да подкрепя и проекти и дейности за научни изследвания”.

Фонд “Научни изследвания”

Както вече споменах, Фондът е структура към МОН със седалище София. Първоначалното му наименование е Национален съвет за научни изследвания, председателстван от самия министър на образованието и науката, подпомаган в дейността си от група експерти от висши училища и различни институти на Българската академия на науките (БАН). Тъй като не успях да получа пълен достъп до архивите на Фонда от последните три години, ще центрирам анализа си върху отчетните документи от 2003-2005 г. Ще се опитам да покажа влиянието, което тази институция упражнява върху научното производство в областта на социалните науки, чрез пресичането на данните за конкурси и награди в тези отчетни документи, информацията за спечелили проекти в тази област в Регистъра на научната дейност в България{footnote} <http://www.cris.government.bg/public/Main.do> {/footnote} и отчетите за проектната дейност на Института по социология към БАН за

тези три години. Основание за избор на институцията е превесът в активността на научните институти на БАН по отношение на университетите. Например през 2004 от общо 11 постъпили проекта в област социални и хуманитарни науки само 2 са постъпили от висши училища. Същото съотношение се запазва и през следващата година. (Вж. ФНИ 2004; ФНИ 2005)

Както беше споменато по-горе политиката на МОН и оттук на ФНИ е синхронизирана с рамковите програми на ЕС. В този смисъл разбирането за социалните науки е до голяма степен в принципно съответствие с разбирането на ЕК. Преобладаващият акцент е ориентирането на научните изследвания в тази област към решаване на проблеми от социален, културен и политически характер, като проблемните ориентации се променят съобразно програмните приоритети. Ето в синтезиран вид формулировката на ЕК: “ *Research in social sciences and humanities can provide solutions*

, for example, to the questions concerning the change of the living conditions, the current economic trends and migratory flows, the changes in work and in the roles of men and of women, the age of population, the need to have new forms of governance, the impact of multilingualism, values, religion, history, art, on the construction of Europe, etc.

It plays therefore a fundamental role in the formulation and the implementation of the policies at all levels

, including at European level. (курсивът мой – М.Х.)”{footnote}

http://ec.europa.eu/research/social-sciences/index_en.htm

{/footnote} Накратко социалните науки трябва да решават актуални проблеми на съвременните общества, като разработват адекватни анализи и способстват за развиването на целесъобразни политики.

Но проблемните области и очакваните резултати не се идентифицират от изследователите, а биват предзадавани според приоритетите на рамковите програми. По този начин се суспендира едно от фундаменталните условия на социално-научната дейност – контролът върху предметната област и целите на научните изследвания от страна на социалните учени

. Въпреки, че никъде – нито в официалните документи на Фонда, нито в Стратегията и Закона – не е дадена конкретна дефиниция на целите и задачите на социалните науки, темите на научните програми и конкурси подсказват целево-рационалната ориентация, която изследванията трябва да придобият. Приоритетните национални научни програми, в които социалните учени могат да кандидатстват са “Българското общество – част от Европа” и отчасти “Информационно общество” (доколкото изследванията тук трябва да бъдат технологически центрирани). В редовните годишни конкурси “Научни изследвания” социалните науки се класират според приоритета, зададен в Стратегията за научни изследвания – “Национална идентичност и културно наследство”.

И тъй като Фондът не е абстракция, а реална структура, финансираща научна продукция социалните учени, така да се каже, запретват ръкави и действат според изискванията. Така според отчетните доклади на Института по социология (ИС) към

БАН през 2003 г. Фондът подкрепя следните проекти: “Детерминанти на политическа подкрепа и политическа алиенация на българите десет години след началото на системната промяна в България”, “Кризисно развитие, психосоциални идентичности и несъвместимост на интерпретациите: случаят Косово”, “Българските студенти в информационните технологии: Нагласи за емиграция или работа в България”, “България – Македония: проблеми на новия тип междудържавни отношения”. През 2004 са добавени “Социалните измерения и последствия на трансформацията и адаптацията в интеграционния процес”, “Към изграждане на общоевропейско научно-технологично пространство: Институционализация на етката в научната политика”, “Социологически и други социални (екологически, етнологически) аспекти на евроинтеграцията на България”. През 2005: “Европейският опит за приложение на научните резултати в обществената практика и възможностите за използването му в България”, “Към десегрегация на българското училище: образователни политики и социални технологии за преодоляване на отпадането на роми”. Това, което се вижда от първо приближение е нарастващата инструментална ориентираност на проектите към разрешаване на социални проблеми в българското общество, изобретяване и усвояване на добри практики и – това, което все още е пожелание от страна на държавните институции и ЕК – комерсиализация, т.е. ориентираност към потребностите на различни икономически актьори{footnote}Маркер за институционализацията на подобно изискване и оттук за кристализирането на тенденция с такава посока е задължителната графа в Експертната карта за оценка на проекти, наречена “Възможност за приложение в практиката”, а след 2004 г. “Национална значимост на научно-изследователския проект и неговата приложимост”; също графата в отчетните документи на ИС от 2004 насетне (в този от 2003 все още отсъства) “Връзка с индустрията и икономиката (област на приложение) – тук от всички разработени проекти през двете години – 2004 и 2005 – само един има декларирана подобна връзка.{/footnote}. Но тъй като подобна посока на научните изследвания в социалните науки все още е в процес на конституиране и употребата им в предприятията и държавните институции не е толкова самоочевидна както при природните и техническите науки, активността в тази област е една от най-ниските. Според годишния отчет на ФНИ шампиони продължават да бъдат химия, физика и науки за земята, следвани от медицина, биология и аграрни науки. В тези области за заделени и най-много средства за финансиране на проекти. Това обаче води до систематизиране на подценяването на социалните науки, диспропорционалната активност води до официалното заключение, че “това показва в кои области на науката у нас се работи най-интензивно и къде е съсредоточен сериозен научен потенциал като квалификация на колективите и резултатност на научните изследвания. Това показва и в кои области учените гъвкаво са приели съвременните принципи на проектното финансиране на науката.”(ФНИ 2005: 20) Нивото за качество на научната продукция се обвързва със спазването на предварително зададените от ФНИ изисквания, със способността за нагаждане и бърза смяна на изследователския фокус към актуалните приоритети (въпросната “гъвкавост”). По този начин се очертава нова официална йерархия на научните области и дисциплини, в която социалните (и хуманитарните) науки заемат маргинално място – тромави, неререформирани, трудно приложими и следователно с малък принос към икономическото развитие. В този смисъл не е чудно разочарованието у повечето интервюирани от нашия екип социални учени по отношение на научната политика на Фонда. Но квалификации като цитираната по-горе имат и

силна косвена перформативна сила, т.е. промяната в ценностния режим трябва да доведе до промяна в манталитета и посоката на научните практики в “изоставашите” области. Силният пример е зададен.

Заклучение

Надявам се от казаното до тук е станало ясно, че залогът не се състои в недоволно хвърляне на обвинения по адрес на Фонд “Научни изследвания”, Европейската комисия, българските социални учени или др. *Опитах се да покажа един ефект на структурна каузалност на равнище обективни позиции и субективни интерпретации в една ситуация, в която различни актьори, дискурси, практики взаимодействат, превеждат се взаимно и по този начин формират нови (винаги неустойчиви) единства.*

Политическото единство, което МОН формира с ЕК води по отношение на социалните науки до нова устойчива зависимост от външни на полето приоритети и изисквания. В случая с българската социология например, трудно завоюваната “относителна автономия”^{footnote}Тъй като пълната автономия е мит, поддържащ именно тази “относителна автономия” на актьорите в научното поле по отношение на другите полета (политическо, икономическо, художествено, религиозно и пр.).(Вж. Bourdieu 2001:)^{/footnote} по отношение на господстващия навремето исторически материализъм (вж. Колева 2006) е на път да бъде суспендирана в полза на една нова автономия, която – парадоксално – зависи от конформността и адаптацията на самите социални учени по отношение на новоконституиращите се политико-икономически критерии за изграждане на “общество, основано на знанието” по модела на капиталистическите пазарни отношения. Така се установява режим на хетерономна автономност – различен по посока и по сила от същия режим през социализма, – в който административната категория “социални науки” играе ролята на конституиращ самото под-поле и неговата логика на функциониране принцип, според външни на него (т.е. ненаучни) изисквания. Понятието хетерономна автономия се стреми да улови тъкмо този процес на външна принуда и съответно лишаване на социално-научните изследвания от: възможност за относително автономно дефиниране на своя предмет; избор на адекватна методология, която да позволява детайлен анализ на различните проблеми в срок, може би много по-дълъг от 5 години (както всички знаем това е административния лимит за научно изследване); от конститутивната за полето публичност на научните изследвания; и от възможност за саморефлексия – тази специфична привилегия да обективират както тяхната собствена, така практиката на другите науки. (Вж. Bourdieu 2001) Накратко процес по лишаване на едно поле от относително обособен собствен номос и обвързването му с номоса на друго поле; в случая със социалните науки в България това е преди всичко номоса на политическото поле, което налага собствен принцип на виждане на социалното и оттук на въздействие върху него. Както вече стана дума, в случая с конкурса “Национална идентичност” социалните науки трябва да съдействат за предефинирането на българската национална идентичност в условията на евроинтеграция, така че от една страна да “съхранят” легитимните в новата културно-политическа конюнктура черти, а от друга да демонстрират културната близост (но и специфика) на българското общество с европейските цивилизационни ценности и възможността за европейска идентификация на българите.^{footnote}Един от

подкрепените от ФНИ проекти в същия конкурс през 2005 г. предвижда като резултат “представяне (изготвяне) на един теоретичен модел на европейската идентичност, състоящ се от исторически, културни, икономически, социални и собствено политически компоненти, с които ще се направи опит за обяснение - накъде върви съвременна България в своето европейско развитие.” (И това трябва да стане до... 09. 2006 г.) Предпоставката е, че идентичностната евроинтеграция на България може да стане единствено в условията на “културен диалог между нациите”(Вж.

<http://www.cris.government.bg/public/ProjectView.do?id=2403072>

)

Но проблемът как е възможна националната идентичност в една ситуация на мигриращи потоци, трансфер на културни форми, различни от националните и отгук на различни групи и дори поколенчески идентификации и диференциации – не стои пред ФНИ, доколкото противоречи с новото единство, което трябва да бъде конструирано. Следователно не трябва да стои и пред социалните учени, или поне пред тези, които ориентират проектите си по посока Фонда. Тази ситуация на практическа ориентираност по посока на политически цели прекрасно описана във формулировката на Мишел Фрайтаг: “сега за социалните науки да правиш и да познаваш, да можеш и да знаеш как, да бъдеш и да предвиждаш съвпадат в прагматично реализираното единство на теория и практика” (Freitag 1995: 17-18). Но последица от всичко това е установяването на нова концепция за наука, която разпределя научния капитал според същностно хетерономен принцип – приложимостта на продукцията и възможността за “синергия” с ненаучни структури (политически и икономически). И новата автономия на научните структури, която е цел на всички реформи след подемането на Лисабонската стратегия всъщност представлява изместване на зависимостта на научните изследвания по посока на предприятията и наднационалните структури.

Защо се случва това? Струва ми се Бурдийо ни разкрива фундаменталната причина за тази зависимост на социалните науки: “Социалните науки, и по-специално социологията, имат твърде важен, твърде горещ предмет (всички се интересуват от него, като начало властимащите), за да бъде оставен на тяхно разположение, да бъде изоставен на техния единствен закон; твърде важен и горещ от гледна точка на социалния живот, на социалния ред, за да им бъде дадена същата степен на автономия, като на другите науки, и да им бъде признат монопола за производство на истината (за него)... Следователно социалната наука е по особен начин изложена на хетерономия поради факта, че външният натиск е особено силен, а вътрешните условия за автономия е много трудно да бъдат установени.”(Bourdieu 2001: 170)

От гледната точка, развита тук ситуацията в България не е точно ситуация на периферия; подобни процеси протичат и на места, които традиционно са били дефинирани като “център”. Множество изследвания показват, че тези науки (и не само) във Франция претърпяват твърде сходни трансформации.{footnote}Вж. напр. De Montlibert 2004, Actes de la recherche en sciences sociales.{/footnote} Не са ли ни нужни тогава по-фини инструменти, които да улавят особеностите отвъд големите опозиции,

като “център-периферия”, които да виждат че “вече центърът се намира в периферията, а периферията в центъра” (Роланд Робертсън). Фокусирането върху тези хибридни ситуации би ни показало една нова ситуация на разпределяне на научния капитал (и на зависимостта му от друг тип капитали) и оттук на формирането на нови доминации и неравенства, невидими или несъществуващи до преди това.

Литература:

Actes de la recherche en sciences sociales, № 164, “Economies de la recherche”, Sept. 2006.

Ангелов, Г. 2006. „Защо не е конкурентна българска икономика”, Върв: в. *Дневник*, 02. 10.

Bourdieu, P. 2001. *Science de la science et reflexivite*. Ed. Raison d’agir, Paris.

Communication 2002. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Roadmaps for Bulgaria and Romania* . Brussels.

Даскалов, Р. 1998. *Между Изтока и Запада. Българските културни дилеми*, ЛИК, С.

De Montlibert, G. 2004. *Savoir a vendre*. Ed. Raison d’agir, Paris.

Деянова, Л. 2000. „Невъзможната критическа публичност”, В: Лозанов, Г., Л. Деянова, О. Спасов, *Медии и преход*, ОО. С.

Deyanova, L. 2001. “Les combats pour la sociologie” – In: *Transitions*, 1/2001

Deyanova, L. 2002. “Les expertises a la croisee des chemins balkaniques” – In: **Boucher, J., J. Y.** **Th**

eriault

(eds.)

Petites societes et minorites nationales

, Presses de l'Universite de Quebec, Quebec.

Дневник, 11/04/2006. „ЕС ще финансира научни проекти в осем сектора”.

FP 6. 2002. *Шеста рамкова програма накратко (Брошура)*.

Freitag, M. 1995. *Le naufrage de l'universite*, Ed. La Decouverte, Paris.

Георгиев, В. 2006. „В ЕС с болна наука и нискокачествено висше образование”, Във: в. *Д*

НЕВНИК

, 10. 01.

Кокинов, Б. 2006. „Ще стане ли България част от икономиката, основана на знанието”,

В: сп. *Критика и хуманизъм*, № 1, pp. 147-157

Koleva, S. 2001. “La sociologie bulgare de 1950 a 1970: l'histoire d'une construction intellectuelle.” – In : Boucher, J., G. Fotev, S. Koleva (eds.), *Mutations de societe et quete de sense. Une rencontre entre des sociologues bulgqres et quebecois*

. Ed. LIK, Sofia.

Колева, С. 2006. *Социологията като проект. Научна идентичност и социални*

предизвикателства в България, 1945-1989

, Пенсофт, С.

Krastev, I. 1999. The Liberal Estate. Reflections on the Politics of Think Tanks in Central and Eastern Europe.- *East Central Europe. Vol.26, part I*, pp. 35-53, Budapest.

Monitoring Report 2005. EU monitoring report for Bulgaria.

Национален Фонд „Научни изследвания“ [ФНИ]. 2005. Годишен доклад.

Национален Фонд „Научни изследвания“ [ФНИ]. 2004. Годишен доклад.

Национален Фонд „Научни изследвания“ [ФНИ]. 2003. Годишен доклад.

Национална стратегия. 2004. *Национална стратегия за научните изследвания в периода 2005-2013*

Йорданова, Л. 2006. „Наука и висше образование – тема табу в България“, Във: в. *Дневник*
от
13.02.